

КОЛЕКТИВНІ ГЕНЕАЛОГІЇ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДИСКУРСАХ: ПРИКЛАД СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ Й РАННЬОМОДЕРНОЇ АНГЛІЇ

Статтю присвячено особливому різновидові репрезентацій минулого. Це — уявлення й міфи про походження спільнот. Вони — характерна складова основних дискурсів у суспільстві. Тих, що визначають його політичне життя й колективні ідентичності. Зокрема, ідентичності національні. Наведену тезу проілюстровано на прикладі середньовічної й ранньомодерної Англії.

Ключові слова: репрезентації минулого, колективні ідентичності, генеалогічні міфи, суспільно-політичні гравці, «троянська» генеалогія, англосаксонізм, англійська й британська ідентичності.

Розвиток будь-якого суспільства супроводжують дискурси. Насамперед, ті, що окреслюють уявлення про спільноту. Спільноту, в якій вони постали. «Королівство», «імперія», «народ», «нація», «батьківщина» — ці й подібні їм поняття потребували пояснень. І такі пояснення завжди були. Й завжди вони мали політичний характер. Адже їхній предмет — політичні утвори. Та й формулювали їх ті сили, яким у зазначених утворах належала провідна роль. Інституції влади, еліти, їхні конкуренти в боротьбі за елітний статус, стани, класи чи дисидентські угруповання — це головні гравці в суспільних відносинах. Кожен із них прагнув утвердити свій погляд на суспільство. Такий, що найбільше б сприяв його інтересам. Ці погляди мали неодмінну основу — описи історії й витоків спільноти. Вони спиралися на історичні міфи або фабули. Різні гравці — різні міфи. Це означало й різні репрезентації минулого. Вони — складова дискурсу про спільноту. А отже й підвалини для ідентичностей її членів. У тому числі ідентичностей національних.

Наведену тезу ми проілюструємо на прикладі Англії. Середньовічної й ранньомодерної.

Та спершу — кілька слів про функції міфу. Насамперед — функції суспільні.

Броніслав Малиновський, один із провідних антропологів ХХ століття, описував їх таким чином. Міф у первісному суспільстві (твердив він) — це «прагматичний статут». Статут із практичними приписами для життя людини.

---

* Дмитро Іщенко — аспірант кафедри історії Національного Університету «Києво-Могилянська академія», dmytro.ishchenko@gmail.com.

Його об'єкт — не світ природи, а людська спільнота. Міф «пояснює» загальні наявні устрій. Пояснює, виправдовує й сакралізує¹.

Подібну оцінку запропонував і Мірча Еліаде — інший видатний міфолог і дослідник релігії. Міф він бачив як «постійний орієнтир». Такий, що формулює правила суспільного буття. Надто ті, що стосуються шлюбу, статевих стосунків, їжі, розподілу праці й ритуалів. Первісна людина наслідує модель міфічної поведінки. Поведінки, описаної в історіях про світотворення, богів і героїв. Пізніше суспільство зберігає цей стандарт, нехай і не завжди пам'ятаючи про його підвалини².

Згідно з наведеною тезою, міфи завжди набувають священного статусу. Особливо, міфи про створення всесвіту. Причина — характер первісної свідомості. Сенс буття вона бачить у конкретному зв'язку. Це — зв'язок між двома вимірами. Перший — початки суцього. Другий — світ людини. Вимір надприродного й вимір буденного³.

Та поруч із метафізичним потягом — цілковито земні процеси. Всі (або майже всі) космогонії мають спільну рису. Як підкреслював Еліаде, вони поєднують дві генеалогії. Генеалогію всесвіту й генеалогії еліт. Явище сакральне й річ публічну⁴.

Типовий сценарій — у китайській міфології. Її космогонію оснований на такій фабулі. Світ і людей створила богиня Нью Гуа. Першими вона оживила аристократів, виліпивши кожного з жовтої глини. Ця праця втомила Велику Праматір. Тож, простий люд вона зробила нашвидкуруч. Посполиті постали з шматин багна — однакових і грубих⁵.

Щось подібне — в решті міфологічних традицій. Початок всесвіту (за деякими з них) — це Космічне яйце. Предків шляхти бачимо в його центрі. Вони врочисто виходять із золотавого жовтка. Схожий сценарій — і в інших космогоніях. Шляхта в них оживає першою. Й лише за нею йде простолюд. Ці історії часто сполучені з іще одним міфом. Аристократія й владні династії в ньому — нащадки Сонця. Таку генеалогію мали фараони Єгипту, еліти в індоєвропейських суспільствах, імператори в Китаї й Японії, правителі мезоамериканських племен, полінезійські вожді тощо⁶.

Ця міфологічна ментальність, за Еліаде, виявилася надзвичайно життєспроможною. Саме вона спричинила нове піднесення міфології в Середні віки. Властивість даної епохи — сполука традицій. А саме християнства, перед-

---

¹ Бронислав Малиновский. Магия, наука и религия. — М.: «Рефл-бук», 1998. — 304 с. — С. 100; Milton Scarborough. Myth and modernity: postcritical reflections. — Albany: State University of New York Press, 1994. — 152 p. — P. 17–18.

² Мірча Еліаде. Аспекти мифа. — М. Инвест-ППП, 1994. — 240 с. — С. 16, 18.

³ Мірча Еліаде. Священное и мирское. — М.: Изд-во МГУ, 1994. — 144 с. — С. 62, 65, 126–127.

⁴ Мірча Еліаде. Аспекти мифа. — М. Инвест-ППП, 1994. — 240 с. — С. 31–33.

⁵ Lorena Laura Stookey. Thematic guide to world mythology. — Greenwood Publishing Group, 2004. — 244 p. — P. 85–86.

⁶ David Adams Leeming. Oxford companion to world mythology. — Oxford: Oxford University Press, 2005. — 469 p. — P. 201–202.

християнських вірувань і низки нових ідеологій. Зокрема, ідеологій станових. Як у випадку з куртуазними культами, вони лише позірно трималися офіційної релігії. Зазначена суміш — підґрунтя для ренесансу. Ренесансу міфологічного. Він — одна з основ середньовічної культури⁷.

Поміж її характерних рис — впливовість деяких міфологічних жанрів. А саме того з них, що творив генеалогії. Аж до ранньомодерної доби, наголошував Еліаде, генеалогічні міфи гратимуть особливу роль. Вони — невід'ємна складова того життя, яким жила Західна Європа. Життя культурного, суспільного й політичного⁸.

Отже, міф — продукт ірраціонального почуття. Та поступово він набуває «статутної» ролі. Він узаконює суспільну систему. При цьому міфи про витоки (витоки світу, людства чи конкретної спільноти) мають одну спільну властивість. Вони освячують минуле. А з ним — і владні еліти.

Тут — основи пізнішої історичної думки.

Її еволюція невідривна від міфотворчості. А міфотворчість — елемент суспільно-політичних відносин.

Так, зокрема, вважав французький філософ Мішель Фуко. У своїй праці «Суспільство має бути захищеним»⁹ він окреслив розвій історичних і міфотворчих практик у Європі.

Зазначений поступ (за Фуко) мав три етапи:

1) Від Пізньої Античності до Пізнього Середньовіччя. Період, за якого домінує єдина манера зображувати минуле — «римська». Її призначення — звеличувати владу. Один із головних інструментів — міфи про походження спільнот. У Середні віки ці міфи — додаток до генеалогії суверенів. Додаток і копія. Суверенам і підданцям приписувано спільний родовід. Спільнота з таким родоводом — це одна «раса»¹⁰;

2) Пізнє Середньовіччя й ранньомодерна доба. Поряд із «римськими» практиками виникають нові історичні дискурси. Їхні замовники — не лише інституції влади чи еліти, але й інші суспільно-політичні гравці. Наприклад, буржуазні прошарки чи опозиційні групи. Вони використовують власні міфи про предків. Відмінні від тих, що оспівували суверенів. За цього періоду суспільні стани й політичні групи ототожнюють себе з різними «расами». Тепер спільнота — це вже не один народ із єдиним корінням. Таким, як у суверена. Це — формат, у якому різні «раси» протистоять одна одній. Зокрема — «завойовники» (франки, германці, сакси, нормадці) і «підкорені» (кельти, гали чи брити). Перші — «раса» тих, хто має владу. Другі — предки нищих підданців. Із такої генеалогії випливало: нащадки підкорених мають подолати наслідки завоювань¹¹.

---

⁷ *Мирча Еліаде*. Аспекти мифа. — М. Инвест-ППП, 1994. — 240 с. — С.117, 174; *Мирча Еліаде*. История веры и религиозных идей. В трех томах. Том третий: от Магомета до Реформации. — М.: Критерион, 2002. — 352 с. — С. 98–99.

⁸ *Мирча Еліаде*. Аспекти мифа. — М. Инвест-ППП, 1994. — 240 с. — С. 181, 117.

⁹ (курс лекцій для Колеж де Франс 1975–76 pp.).

¹⁰ *Michel Foucault*. «Society Must Be Defended». Lectures at the College de France, 1975–76. — New York: Picador, 2003. — 310 p. — P. 67–68.

¹¹ Там само. — P. 69, 72–75.

3) Модерність. Історичні дискурси попередніх періодів адаптовано до політичних форм модерної Європи. Насамперед, до потреб Держави. Міфи про походження «рас» влилися до дискурсів класової війни, біологічного протистояння й державного расизму¹².

Тут бачимо тих гравців, що були замовниками репрезентацій минулого. Суверени, еліти, нові групи на суспільній арені, дисиденти й, зрештою, держава.

Поряд із замовниками мали бути й виконавці. Ті, хто безпосередньо конструював репрезентації минулого й колективні генеалогії. Замовники й виконавці. Саме цей формат будував уявлення спільноти про власну історію.

Спробуємо показати це на прикладі Англії. Зокрема, на англійській історії одного з ключових колективних родоводів у Західній Європі.

Йдеться про міф, що приписував деяким спільнотам «троянське» походження. Саме на нього спиралися головні репрезентації минулого за Середньовіччя. Лише ранньомодерна доба явила альтернативні генеалогії. Ті, що склали основу для сучасних поглядів на історію й витоки європейських націй.

Троянську легенду породив героїчний епос Давньої Греції. Від греків історії про троянців відійшли до римлян. Саме троянців римляни вважали своїми предками. За Августа, першого римського імператора, цей міф про спільне походження перетворився на офіційну ідеологію. Роль головного виконавця в даному випадку виконав Публій Вергілій Марон — автор славнозвісної «Енеїди»¹³. Її протагоніст — троянець Еней, батько-засновник Риму. Риму як політичного утвору.

«Енеїда» — обов'язковий елемент пізньоримської культури й шкільництва. Римське шкільництво збереглося й після розвалу Імперії. Саме школи ознайомили «варварську» Європу з твором Вергілія. А отже — й із ідеєю про «троянських» предків¹⁴.

Та був іще один шлях. Той, котрим зазначена ідея добулася до європейських спільнот. Спільнот Раннього Середньовіччя. Мова йде про генеалогії тих західноєвропейських племен, що опинилися під владою Риму. Тоді, коли він був могутньою силою.

Звернутися до троянської фабули ці племена могли ще в II столітті до н.е. — після того, як декотрі з них уклали союз із римлянами. Так, зокрема, вважає нідерландський історик Ніко Ройманс. Свою оцінку він обґрунтував (поміж інших аргументів) посиланням на «Фарсалию» — поему римського епіка Марка Анея Лукана (36–65 рр.). У цьому творі (книга I, рядки 427–428) указано, що гальське плем'я Арвернів «дерзнуло» назватися «братами Лацію». Причому братами «іліонської крові». Іліон — інша назва Трої. З погляду Лукана (а отже й Риму) такі закиди — обурливе зухвальство. Проте, стверджує Ройманс, ця

¹² Там само. — Р. 271–272.

¹³ Arthur M. Young. Troy and Her Legend. — Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1948. — 212 p. — Р. 37–38.

¹⁴ Доменіко Компаретті (1835–1927), дослідник античного впливу на Середні віки, відзначив із цього приводу таке: «Там, де ще побутувала граматики мусив бути й Вергілій... Вергілій і граматики стали синонімами». Domenico Comparetti. Vergil in the Middle Ages. — London: Macmillan & Co, 1895. — 394 p. — Р. 77: <http://archive.org/stream/vergilinmiddlea00compgoog#page/n99/mode/1up> [дата доступу — 15.03.12].

погорда не завадила галам і далі складати проримські генеалогії. В т.ч. ті, що надихалися Трояніаною¹⁵.

Інший дослідник із Нідерландів, Тон Деркс, додає, що вже за Пізньої імперії гальські еліти мали остаточно усталити свої «троянські» родоводи. Таку оцінку оснований на аналізі матеріальної культури вказаного періоду. А точніше — її решток. Тих, що збереглися на колишніх теренах романізованих кельтів. Ідеться, зокрема, про оздоблення ритуальних споруд, монети, а також владну й релігійну символіку. Один із прикладів — титул Марка Караузія, самопроголошеного імператора гальського походження (правив між 287 і 293 роками). Узурпувавши владу в Північній Галії й Британії, він офіційно проголосив себе «новим Енеєм». Саме так Караузія зображено на монетах, викарбуваних за його царства. Подібними способами, стверджує Деркс, ідея про предків-троянців дісталася в спадок Ранньому Середньовіччю. А точніше — його спільнотам. Очоленим надалі германськими прибульцями¹⁶.

І справді — королі з династії Меровінгів, а з ними й усі племена, що взяли самоназву «франки», йменували себе троянським потомством. Орієнтовно в 658 році такий собі Фредегар Схоластик представив свою «Хроніку» Дагобертові I — королю франків. Дагоберт цей труд урочисто схвалив. Ось — приклад взаємодії між виконавцем і замовником. Зазначене схвалення узвичаїло колективну генеалогію франкського племені. Його надалі зображувано нащадками троянців, котрі оселилися понад Рейном. Їхнім вождем, за Фредегаром, був троянський принц Франкіон. Від нього, нібито, й пішло ім'я «франки»¹⁷.

На британському терені троянська генеалогія усталилася пізніше. Перший твір, у якому вона фігурує, датовано IX сторіччям. Це — «Історія бритів». Її автор називає себе Ненієм, учнем святого Елботуса з Уелсу. Як і в випадку з Фредегаром, ми не знаємо, ким насправді був укладач роботи. Та одне сумніву не викликає: зазначена праця — відбиток валійського світогляду. Валійці ж — нащадки бритів, котрих англосакси витіснили в західну частину давньобритського краю¹⁸.

Свій трактат (після огляду «шести віків світу») Неній починає такою формулою: «Острів Британія названо на честь Брита...»¹⁹. Отже, Брит (або,

---

¹⁵ Nico Roymans. Hercules and the construction of a Batavian identity in the context of the Roman Empire // *Ethnic Constructs in Antiquity: The Role of Power and Tradition* (edited by Ton Derks, Nico Roymans). — Amsterdam University Press, 2009. — 368 p. — P. 220–221. The Pharsalia of Lucan. Literally translated into English prose, with copious notes, by H.T. Riley. — London: H.G. Bohn, 1853. — 427 p. — P. 27: <http://www.archive.org/stream/pharsaliaoflucan00luca#page/n3/mode/2up> [дата доступу — 15.09.13].

¹⁶ Ton Derks. Gods, Temples and Ritual Practice: The Transformation of Religious Ideas and Values in Roman Gaul. — Amsterdam University Press, 1998. — 325 p. — P. 111.

¹⁷ Arthur M. Young. Troy and Her Legend. — Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1948 — 212 p. — P. 57.

¹⁸ Antonia Gransden. Historical Writing in England c. 550 to 1307. — NY: Routledge, 1996. — 648 p. — P. 5–7.

¹⁹ Ненний. История бриттов // Гальфрид Монмутский. История бриттов. Жизнь Мерлина. — М.: Наука, 1984. — 286 с. — С. 172. Nennius's History of the Britons. Old English Chronicles, including Ethelwerd's Chronicle, Asser's Life of Alfred, Geoffrey of

точніше, Брут — від латинського «Bruto»²⁰) — герой-засновник британської «раси». Він — онук Енея, троянського засновника Риму.

Після Ненія (вже в Високому Середньовіччі) саме з Брута починатимуть опис британської, а з нею й англійської історії. Ця практика в межах офіційного історіописання проіснує до XVI–XVII століть.

Та «Історія бритів» наводить ще одну оповідь. Ту, що започаткує цілий комплекс репрезентацій минулого. Ця оповідь — про Артура.

Чуємо про нього в зв'язку з саксонською навалою: «...Тоді чисельність саксів зростала й зміцніли вони на британському терені. Після смерті Хенгста²¹, син його Окта посунув із лівого боку Британії до королівства кантів. Їхні королі походять саме від нього. Саксів у той час воював шляхетний Артур разом із усіма королями бритів. Він стояв на чолі всього війська...». Далі наведено опис дванадцяти перемог Артура над германцями²².

Саме таким — шляхетним і звитязним — бачитиме цього героя Англія Високого й Пізнього Середньовіччя. Таким його оспівуватимуть і за Ренесансу. Та й пізніше — за барокового й романтичного відродження Артуріани.

Її англійський варіант набув повної сили в XII столітті.

Це тоді Галфريد Монмут написав свою «Історію королів Британії», основу на «троянській» генеалогії давніх бритів. А також на історіях про їхні діяння — від Брута до Артура. Й саме тоді ця брито-артуріанська традиція почала свою політичну кар'єру.

«Історія» Монмута вийшла в 1136 році багатьма примірниками. Майже одразу вони з'явилися в бібліотеках королів і знаті. Як з одного, так і з другого боку Ла-Маншу. Поміж англо-нормадських і французьких еліт ця робота зажила миттєвого й, можливо, безпрецедентного успіху²³.

Усупереч деяким критичним відгукам, зазначене визнання утвердило чітку історіографічну схему — ту, що застосував Галфريد. Вона окреслює головні віхи в передісторії Англії. Коротко їх можна описати так:

1) Початки королівства бритів. Правнук Енея Брут із ватагою інших троянців прибуває до острова, відомого як Альбїон. Здолавши місцевих гігантів-альбїонїдів, Брут засновує королівство. Воно відтоді зветься Британією²⁴.

Monmouth's British History, Gildas, Nennius, together with the spurious Chronicle of Richard of Cirencester [ed. with notes by J.A. Giles]. — London: Bell, 1906. — xviii, 512 p. — P. 389: <http://www.archive.org/stream/oldenglishchroni00gileuoft#page/n3/mode/2up> [дата доступу — 15.09.12].

²⁰ Nennii Historia Britonum [Ad fidem codicum manuscriptorum recensuit Josephus Stevenson]. — In Londini: S. Bentley, 1838. — xxxii, 80 p. — P. 6, 16: <http://www.archive.org/stream/nenniihistoriabr00nennuoft#page/n5/mode/2up> [дата доступу — 11.07.12].

²¹ (приблизно в 488 році).

²² *Ненний*. История бриттов // Гальфريد Монмутский. История бриттов. Жизнь Мерлина. — М.: Наука, 1984. — 286 с. — С. 187.

²³ *Lewis Thorpe*. Introduction to the History of the Kings of Britain // Geoffrey of Monmouth. The History of the Kings of Britain. Translation with Introduction by Lewis Thorpe. — London: The Folio Society, 1975. — 260 p. — P. 28.

²⁴ *Гальфريد Монмутский*. История бриттов. Жизнь Мерлина. — М.: Наука, 1984. — 286 с. — С. 7–17.

2) «Славетна минувшина» або Золотий вік. У Британії правлять нащадки Брута. Брити (попри низку громадянських воєн) заживають слави не лише вдома, але й на Континенті. За короля Беліна вони підкорюють франків і здобувають мечем Рим. Пізніше вони змушені визнати верховенство римлян. Але династія Брута царює й далі. До неї належить і цісар Римської імперії Костянтин Великий. Він (за легендою) — син бритки Хелени. Завершується ця доба виходом римлян із Британії²⁵.

3) Доба Артура. Римляни залишили британський терен і його плондрують пікти, скоти й нормани. Після них із Германії прибувають сакси. Їм протистоїть могутній правитель — король Артур. Він не лише долає германських напасників, але й упокорює майже всю Північно-Західну Європу. За нього Британія повертається до величі²⁶.

4) Занепад «троянської» Британії. Небіж Артура Мордред повстає проти шляхетного короля. Артур долає його, але, діставши рану, гине сам. Його королівство розвалюється, а сакси зрештою підбивають Британію. Бритів троянського роду витіснено на західну частину острова. На цьому терені вони й мешкають, «названі вже не бритами, а валійцями». Звуть їх цим ім'ям, «бо мали вони вождя на прізвисько Валон чи то королеву Валаес, або ж тому, що так їх охрестили чужинці»²⁷.

Отже, Галфрід окреслив історію бритів — народу троянського кореня. Саме таке походження приписувала їм «Галфрідіанська» традиція. Королі й еліти Англії прийняли такий виклад історії. Відтоді, це — усталена генеалогія королівства. Королівства англосаксів, упокорених нормандцями в 1066 році. Королі й еліта цього утвору походили з Нормандії та Бретані. А потім — ще й із Анжу та Провансу. Загал підданців — англосакси. А також — залишки бритів.

Брито-троянська традиція тут — політичний інструмент. Він прислужився як Нормандському Дому, так і французькій династії Анжу-Плантагенетів. Остання правила в Англії від 1154 року й до доби Тюдорів.

Визнавши «троянську» історію Британії, англонормандські еліти здобували вагомий аргумент. Такий, що (додатково) виправдовував Завоювання 1066 року. Завдяки Галфрідові завойовники вже не були завойовниками. Натомість, вони могли претендувати на іншу роль. Роль тих, хто прийшов захистити права трояно-бритів. Причому, зайти-захисники в цій формулі — також «троянці».

Така позиція мала цілком поважне підґрунтя. Це — кілька репрезентацій минулого, складених раніше від «Історії» Галфрида. Перш за все, йдеться про «Історію норманів», написану близько 1030 року. Її автор — Дудо з Сен-Кантена, канцелярист герцога Нормандії Річарда II. Тези Дудо використали

---

²⁵ *John Kenyon. The History Men: The Historical Profession in England since the Renaissance. — London: Weidenfeld and Nicolson, 1983. — 322 p. — P. 2–3; Lewis Thorpe. Introduction to the History of the Kings of Britain // Geoffrey of Monmouth. The History of the Kings of Britain. Translation with Introduction by Lewis Thorpe. — London: The Folio Society, 1975. — 260 p. — P. 17.*

²⁶ *Гальфрід Монмутський. История бриттов. Жизнь Мерлина. — М.: Наука, 1984. — 286 с. — С. 96–124.*

²⁷ Там само. — С. 137.

Гійом із Жюм'єжа, Ордерік Віталіс і Робер де Торін'ї. Вони — автори пізнішої хроніки, відомої як «Діяння герцогів Нормандії». Замовником цього трактату був Вільям Завойовник. Обидва твори («Історія норманів» і «Діяння») проголосили: народ і династія Нормандії мають троянське походження. Ці «троянці» — нащадки Антенора. А він — троянський принц, що врятувався з Трої разом із Енеєм²⁸.

Із такого конструкту випливало: Вільям і його наступники — правителі троянського роду. Відтак, їхнє право на Англію — легітимне. Адже Англія — частина Британії. Тобто королівства, що належало спадкоємцям Брута. Висновок був такий — одна троянська династія успадкувала владу іншої династії. Теж троянської.

Позиції цього міфу посилювало й ще дещо. Артуріана.

Коли саме з'явилися легенди про Артура — невідомо. Вони могли існувати задовго до XII сторіччя. Але саме «Історія» Галфрида дала поштовх артуріанському культу. Артуріанський культ — явище культурне й, одночасно, політичне. А до того ж — це один із головних елементів «троянської» генеалогії. Адже Артур — нащадок Брута. Потомством троянців були й лицарі Круглого столу. Тих троянців, що прибули з Брутом до Альбіону.

Протягом XIII–XV століть історія про «троянських» предків служила Плантагенетам. Один із найкращих прикладів цієї служби — політика Едварда I Довгоногого (1272–1307). Едвард прагнув підкорити Шотландію — королівство незалежне від Англії. Узаконити свої дії він спробував саме «історичними» аргументами. А точніше — посиланням на «Історію» Галфрида. Себе Едвард назвав спадкоємцем Локрина. Локрин (за Монмутом) — це старший син Брута. Після батькової смерті він успадкував центральну частину Британії. Ту, де пізніше постало королівство Англія. Молодші сини Брута також отримали землі. Кембер — на Заході. Албанакт — на Півночі. Так виникли Кембрія й Албанія. Кебрія — Уелс. Албанія — Шотландія. Кембер і Албанакт, за Галфридіанською фавулою, були васалами Локрина. Едвард I послався на зазначене твердження як на доказ. Доказ того, що королі Англії мають право сюзеренітету над Шотландією²⁹.

Наступна династія, династія Тюдорів, здобула корону Англії в 1485 році. Члени цього Дому також експлуатували «троянську» генеалогію. Їм сприяв їхній

---

²⁸ *Dudo of St. Quentin. History of the Normans. Translation with Introduction and Notes by Eric Christiansen.* — NY: Boydell & Brewer, 1998. — 260 p. — P. 16; *Antonia Gransden. Historical Writing in England c. 550 to 1307.* — NY: Routledge, 1996. — 648 p. — P. 94–95; *Emily Albu. The Normans in their Histories: Propaganda, Myth and Subversion.* — NY: Boydell & Brewer, 2001. — 260 p. — P. 13–16; *Michelle R. Warren. History on the Edge: Excalibur and the Borders of Britain, 1100–1300.* — Minneapolis, University of Minnesota Press, 2000. — 302 p. — P. 135–136.

²⁹ *Sylvia Federico. New Troy: Fantasies of Empire in the Late Middle Ages.* — Minneapolis: University of Minnesota Press, 2003. — 207 p. — P. 68; *Geoffrey of Monmouth. The History of the Kings of Britain. Translation with Introduction by Lewis Thorpe.* — London: The Folio Society, 1975. — 260 p. — P. 56; *Гальфрид Монмутський. Історія бриттов. Життя Мерлина.* — М.: Наука, 1984. — 286 с. — С. 19.

власний (родинний) родовід. Тюдори (попри всі французькі домішки) називали себе валійцями. А валійці нікому не давали забути, що вони — брити. Тобто народ «троянський». Тож Тюдори (як «справжні валійці») заявили: зв'язок їхньої династії з Брутом і Артуром — не лише політичний, а й кровний³⁰. Така декларація посилювала престиж правителів Англії. А відтак — і престиж усього королівства. Адже генеалогії династій і родовід підданців (як було згадано) середньовічне суспільство не відокремлювало.

Та XV століття — доба гуманістів. Вони відкидають середньовічні репрезентації минулого. Звідси — критика «троянської» історії. Трояніана (твердять гуманісти) — це байка³¹. Відтак, історія тодішніх «націй» здобуває інші родоводи. Їхні фігуранти — народи, згадані в текстах Античності й Ранняго Середньовіччя. Греки, римляни, кельти, сакси, франки, гали. Тепер — не пов'язувані з троянцями³².

Початок історії в гуманістичному викладі — це вже не творення всесвіту. Як у середньовічній історіографії. Це — греко-римський світ Античності³³.

В англійському історіописанні цю практику започаткував італієць — Полідор Вергілій (1470–1555). До Англії він прибув за Генриха VII Тюдора (1457–1509). У 1504 році Полідор став єпископом Бата й Уелсу. Забезпечений чималими доходами, він писав свої «27 книг англійської історії». Офіційним замовником цієї праці став Генрих VIII (1491–1547), король Англії з 1509 року. Опис англо-британського минулого Полідор починає не з Брута, а з доби римського правління в Британії. Та критика середньовічного «байкарства» не означала, що гуманісти відмовилися від історичної міфотворчості. Тюдори в викладі Полідора — це нащадки Костянтина Великого. Від нього королям Англії нібито перейшли імператорська гідність і царський вінець. Перейшли вони за посередництва нащадків Костянтина. Поміж них — король Артур³⁴.

Цю фабулу англійці не підтримали. «Історія» Полідора вийшла друком у 1534 році. В той час Англія вже жила конфліктом. Конфліктом між її королем і папством. Його початком, як відомо, стали матримоніальні плани Генриха VIII. Англійське суспільство підтримало антиримську політику. Такі настрої не могли

---

³⁰ *Hugh A. MacDougal. Racial Myth in English History.* — Hanover: University Press of New England, 1982. — 146 p. — P. 15–16.

³¹ *Elizabeth A.R. Brown. The Trojan Origins of the French: The Commencement of a Myth's Demise, 1450–1520 // Medieval Europeans: studies in ethnic identity and national perspectives in Medieval Europe.* Alfred P. Smyth [ed.]. — NY: Palgrave Macmillan, 1998. — 284 p. — P. 136–137.

³² *Arthur B. Ferguson. Utter Antiquity. Perceptions of Prehistory in Renaissance England.* — London: Duke University Press, 1993. — 168 p. — P. 101; *George Huppert. The idea of Perfect History: Historical erudition and historical philosophy in Renaissance France.* — Chicago, University of Illinois Press, 1970. — 216 p. — P. 78–79.

³³ *Наталія Яковенко. Вступ до історії.* — К.: Критика, 2007. — 375 с. — С. 80–81.

³⁴ *Polydore Vergil's English History. Vol. I, containing the first eight books, comprising the period prior to the Norman conquest.* — London: Printed for the Camden society, by J.B. Nichols and son, 1846. — 324 p. — P. 90, 98–99; *Edwin Jones. The English Nation: The Great Myth.* — Sutton Publishing, 2003. — 456 p. — P. 48–49.

не позначитися й на описові власного минулого. Англіїці потребували такої історії, що була б «своєю». Дистанційованою від Риму й Італії. Давня й престижна трояно-артуріанська традиція годилася на цю роль. Тож англійські інтелектуали взялися відновлювати її авторитет. Авторитет, послаблений гуманістами³⁵.

Конфлікт із Римом актуалізував ще один історичний міф — імперський. 1533 року Парламент ухвалив Акт про обмеження апеляцій. Ішлося про апеляції до Риму. Цей документ проголосив: королівство Англія є імперією. Підстава для такої декларації — «давні автентичні історії й хроніки». Щопрадва, неназвані³⁶. Цей вияв імперських амбіцій не був першим. Ще в X сторіччі англосаксонські королі величали себе цісарями. Цісарський титул, доводили вони, давав їм право панувати над усіма Британськими островами. А ще — над навколишнім морем³⁷. За Високого Середньовіччя в Європі функціонувала інша «імперська» ідея. Ідея про «перехід імперії». Її обстоювали, зокрема, «Схоластична історія» Петра Коместора, «Хроніки, або Історії про два царства» Отона Фрейзингського й прокламації папи Інокентія III. Згідно з цими текстами, імперія колись перейшла від вавилонян до мідян і персів. Від тих — до греків і римлян. А від римлян — до християн-європейців. Деякі політичні утвори Західної Європи претендували на те, що саме вони — повноправні власники цього спадку. Передусім, таку позицію боронили в німецьких землях. Тих, що входили до об'єднання з офіційно імперським статусом. А саме — до Священної Римської імперії. Не менш амбітною була й Франція. В XII сторіччі вона жадала ролі вселенського центру³⁸. Про імперію мріяв і Едвард I Плантагенет. У його випадку — імперію «британську». Таку, що ввібрала б Англію, Уелс і Шотландію. А з ними — Ірландію. Радше, як колонію, ніж королівство³⁹.

Однак, за Едварда імперський концепт так і не набув чіткої форми. Політико-правові документи того часу Англію імперією не називали. На відміну від Акту 1533 року. Він і став офіційною декларацією імперських прагнень. А ці

---

³⁵ *Arthur B. Ferguson*. *Utter Antiquity. Perceptions of Prehistory in Renaissance England*. — London: Duke University Press, 1993. — 168 p. — P. 98–99; *Hugh A. MacDougal*. *Racial Myth in English History*. — Hanover: University Press of New England, 1982. — 146 p. — P. 19–20; *Fred Jacob Levy*. *Tudor historical thought*. — Toronto: University of Toronto Press, 2004. — 305 p. — P. 66–68.

³⁶ *Documents of the English Reformation* (edited by Bray G.L.). — Cambridge: James Clarke & Co., 2004. — 676 p. — P. 78–79; *John Guy*. *The Tudor Age // The Oxford History of Britain*. Morgan K.O. [ed.]. — Oxford: Oxford University Press, 2001. — 780 p. — P. 282.

³⁷ *David Armitage*. *The ideological origins of the British Empire*. — Cambridge: Cambridge University Press, 2000. — 239 p. — P. 28–29.

³⁸ *Жак Ле Гофф*. *Цивілізація середньовікового Запада*. — М.: Прогресс-Академія, 1992. — 376 с. — С. 161–162; Отгон из Фрайзинга. *Хроника, или История о двух царствах // Памятники средневековой латинской литературы X–XII веков*. М. Наука. 1972. — 559 с. — С. 407–408; *James Bryce*. *The Holy Roman Empire*. — London: Macmillan and Co., 1928. — 575 p. — P. 219.

³⁹ *David Armitage*. *The ideological origins of the British Empire*. — Cambridge: Cambridge University Press, 2000. — 239 p. — P. 28.

прагнення, своєю чергою, позначилися на англійській ідентичності. Щоправда, в XVI столітті ця ідентичність усе ще спиралася на «троянський» родовід. А також — на антиримську ідеологію. Ту, що з часом перетворить англійців на «протестантську націю». Саме так вони себе називатимуть⁴⁰.

Та за тих таки Тюдорів, надто за Єлизавети I (1533–1603, правила з 1558), постає нова генеалогічна традиція. Пізніше, саме вона стане головним компонентом «англійськості». А ще — основою історичних концептів, визнаних науковими. Йдеться про англосаксонізм⁴¹.

Англосаксонські студії від самого початку мали політичний характер. Перші трактати, присвячені англосаксам, написав Метью Паркер — архієпископ Кентерберійський у 1559–1575 роках. Призначення його робіт — довести легітимність Англіканської церкви. Найголовніше — її незалежність від Риму⁴².

У 80-х роках XVI сторіччя виникло Товариство антикварів. До нього ввійшли провідні дослідники англосаксонізму. Деякі були досить впливовими політиками. Інші — юристами й правознавцями. Історія англосаксів надихнула їх на цілком актуальну дискусію. Її тема — розподіл повноважень між інституціями влади. А точніше — між Короною й Парламентом⁴³.

Поступово, цей гурток істориків перетворився на осередок антиабсолютистської партії. Її ідеологічна програма спиралася на ідею про англосаксонські витоки Англії — королівства й його політичних інституцій. Зазначена ідея — це колективна генеалогія. Генеалогія альтернативна «троянській». Помітних обрисів вона набула за Якова I. Яків був першим шотландським Стюартом на англійському престолі. Правив у 1603–1625 роках. За його доби англійське суспільство засвідчило чітку позицію. А саме — намір протистояти необмеженій владі монарха. Обстоювано такий спротив генеалогічним посиленням. Посиленням на англосаксів і їхні «вольності». Одна з цих «вольностей» (доводили англосаксоністи) — це англійський Парламент. Він (нібито) — набагато давніший, ніж Корона. Та й королі (згідно з цією ж ідеологією) — посадовці виборні. Принаймні, такими вони були в англосаксонські часи. З цього випливало, що Англія має жити, як жили англосакси — предки англійців. Англосакси в генеалогемі антиабсолютистів — народ германської «раси». Причому, спо-

---

⁴⁰ *Edwin Jones. The English Nation: The Great Myth. — Sutton Publishing, 2003. — 456 p. — P. 43, 51–52; Fred Jacob Levy. Tudor historical thought. — Toronto: University of Toronto Press, 2004. — 305 p. — P. 67–68; John E. Curran. Roman invasions: The British history, Protestant Anti-Romanism, and The Historical Imagination in England, 1530–1660. — University of Delaware Press, 2002. — 325 p. — P. 17–18, 124.*

⁴¹ *Arthur B. Ferguson. Utter Antiquity. Perceptions of Prehistory in Renaissance England. — London: Duke University Press, 1993. — 168 p. — P. 101; John Kenyon. The History Men: The Historical Profession in England since the Renaissance. — London: Weidenfeld and Nicolson, 1983. — 322 p. — P. 14–15.*

⁴² *Edwin Jones. The English Nation: The Great Myth. — Sutton Publishing, 2003. — 456 p. — P. 43, 53.*

⁴³ *Hugh A. MacDougal. Racial Myth in English History. — Hanover: University Press of New England, 1982. — 146 p. — P. 55.*

ріднений із готами. Їхній устрій — «готська конституція». Конституція, що переважає примат парламенту й виборність королів⁴⁴.

Конфлікт між парламентаристами й Стюартами призвів до громадянської війни й встановлення Республіки. За воєнного й республіканського періодів колективних генеалогій побільшало. Помірковані парламентарі трималися англосаксонізму. Радикальніші групи звернулися до інших предків. А отже — й до іншого викладу історії. Так звані дігери сформулювали ідею про «нормандське ярмо». Ярмо, яке накинули англосаксам нападники — Вільям Завойовник і його спадкоємці на троні Англії. Народ, що перед тим був вільним і нікому непідвладним, утратив свою свободу. Та англосакси в цьому концепті — не германці. Вони — «англійські ізраїліти». Аби звільнити себе, заявляли дігери, ізраїлітам слід розділити землю між усією громадою. Громада оброблятиме землю й житиме без податків і влади. Адже податки й влада — це головні прояви уярмлення. Вони й є «нормандським ярмом»⁴⁵.

Дігери не були першими, хто почав дискурс про нормандців. Їм передував Яків I — непопулярний, але вчений король. А ще — автор цілої низки текстів. Поміж них — такі, що стосувалися влади в Англії. Про неї він писав, ще коли був королем самої лише Шотландії. Вже тоді Яків готувався успадкувати англійський вінець від бездітної Єлизавети I. Його тези твердили таке. Вільям Завойовник підкорив Англію. Так він отримав повну владу над цим королівством. Ця влада переходить до всіх наступників Вільяма. Оскільки її здобуто мечем, то вона — необмежена⁴⁶.

Про владу нормандського походження заговорив і Парламент. Сталося це вже тоді, коли Яків був королем Англії. А також пізніше — за Карла I (1600–1649), сина Якова й його наступника на англійському троні. Парламентарі відкинули тезу про завоювання. Завоювання — як початок королівства та його устрою. Згідно з їхньою теорією, нормандці не підбили англосаксів, а, натомість, досягли з ними порозуміння. Саме на порозумінні (твердила ця формула) й мають ґрунтуватися відносини між королем і «нацією»⁴⁷.

До такої ідилії, як відомо, не дійшло. В 1649 році Карл I позбувся голови. Англія ж (нехай і ненадовго) стала республікою.

За Реставрації Стюартів Парламент зберіг провідну роль у політичному житті. Вона ще більше зміцніла за так званої Славетної революції (1688 р.) Тоді Вільям Оранський і Марія Стюарт стали правителями Англії. Правителями, що були змушені погодитися з позицією парламентаристів. Саме парламентаристи

---

⁴⁴ Там само. — P. 53, 56; *John Kenyon*. The History Men: The Historical Profession in England since the Renaissance. — London: Weidenfeld and Nicolson, 1983. — 322 p. — P. 20.

⁴⁵ The Puritan revolution: a documentary history (ed. Stuart E. Prall). — London: Taylor & Francis, 1969. — 337 p. — P. 176–179; *Michel Foucault*. «Society Must Be Defended». Lectures at the College de France, 1975–76. — New York: Picador, 2003. — 310 p. — P. 104.

⁴⁶ *Hugh A. MacDougal*. Racial Myth in English History. — Hanover: University Press of New England, 1982. — 146 p. — P. 54.

⁴⁷ *Michel Foucault*. «Society Must Be Defended». Lectures at the College de France, 1975–76. — New York: Picador, 2003. — 310 p. — P. 102–103.

скинули з престолу Якова II Стюарта. А на його місце запросили Вільяма й Марію. Парламентаризм лише посилювався після 1714 року, коли корони Великої Британії й Ірландії здобула ГанOVERська династія. Німецька, а отже й «германська». Політична нація Англії в цей час прославляла свободи й протистояння тиранії. Не дивно, що за таких обставин головним родоводом англійської спільноти став родовід саме англосаксонський. Той, що величав волелюбних германців і їхні традиції⁴⁸.

Щоправда, в XVII–XVIII століттях дискурси про походження англійської «нації» згадували й інших «предків». Типовий приклад — сатирична поема «Правонароджений англієць» (1701 рік). Її автор — Даніель Дефо. Англіїців він зобразив украй критично. Вони (в цьому викладі) — це нащадки римлян, саксонців, данців, нормандців, валійців, скоттів, піктів й ірландців. Від зазначених народів (твердив Дефо) англіїці успадкували ненайкращі риси⁴⁹.

Коло «предків» розширили й політичні перетворення 1707 року. Тоді Англія й Шотландія були об'єднані в Велику Британію. Тож, до англійської й шотландської ідентичностей додалася ще й британська. А з нею — й відповідний опис історії. Історії Британії. Генеалогічні схеми в її рамках мали окреслювати родовід усіх «британських» народів. Англіїців, шотландців і валійців. Останні були традиційно вірні британському міфіві⁵⁰.

Отже, в Англії домінував англосаксонізм. Тим часом, у Великій Британії (де Англія була лише однією з країн) функціонувало кілька родоводів.

За доби Романтизму й пізніше англійська та британська ідентичності функціонували паралельно. Причому, різниця між ними — проблемне питання. Надто для англіїців, схильних ототожнювати першу з другою⁵¹.

Романтична доба принесла ще дещо. Ерик Гобсбаум, відомий дослідник націоналізму, назвав це «масовим традицієтворенням». Процесом, зверненим у минуле. Саме такими стали національні ідеології XIX століття. Вони прищеплювали масам «традиції», основані на «спільній історії». А точніше — на міфах про неї. Про історію й про «славних предків»⁵².

Тут, схоже, було застосовано всі старіші репрезентації минулого. За Романтизму їх редаговано так, щоб вони були зрозумілими для всього загалу. Загалу, що складатиме більшість у т.зв. сучасній нації. Маса, навчені історіям про спільне походження, засвоювали вірність спільноті. А також державі, котра цю спільноту репрезентувала. Ситуацію, звичайно, ускладнював той факт, що не

---

⁴⁸ *Rosemary Sweet*. *Antiquaries: The Discovery of the Past in Eighteenth-Century Britain*. — London: Continuum International Publishing Group, 2004. — 473 p. — P. 189–190.

⁴⁹ *Hugh A. MacDougal*. *Racial Myth in English History*. — Hanover: University Press of New England, 1982. — 146 p. — P. 75–76; *Adrian Hastings*. *The Construction of Nationhood. Ethnicity, Religion and Nationalism*. — Cambridge: Cambridge University Press, 2004. — 235 p. — P. 60–61.

⁵⁰ Там само. — P. 61–62.

⁵¹ Там само. — P. 63–65; *Krishan Kumar*. *The Making of English National Identity*. — Cambridge: Cambridge University Press, 2003. — 367 p. — P. 1–6, 226–232.

⁵² *Ерик Гобсбаум*. Вступ: винаходження традицій // *Винайдення традиції* / За ред. Ерика Гобсбаума і Теренса Рейнджера. — К.: Ніка-Центр, 2005. — 448 с. — С. 16–20.

всі національні утвори мали власну державу. Тому, нерідко, в межах однієї державної одиниці функціонували різні колективні генеалогії. Ті, що належали «титультним націям», і ті, що описували походження залежних народів.

У Сполученому королівстві Великої Британії й Ірландії ці генеалогії були такими:

1) Англосаксонська — колективний родовід англійців. Ним вони пояснювали своє походження. Інші родоводи (принаймні, коли йшлося про Англію) англосаксонізм маргіналізував. «Троянський» і британський — як вигадку чи історію передсаксонських племен Британії. Нормандський — як такий, що стосувався династій і аристократії в Середньовіччі.

2) Генеалогії, що постали в рамках «кельтських відроджень». Уелс, Шотландія й Ірландія звернулися до власних предків — кельтів. Кельтські родоводи (як вияв «масового традицієтворення») протиставляли їхніх носіїв англійцям — нащадкам завойовників. Валійцям став у пригоді давній міф про трояно-бритів. Шотландцям — кілька родоводів, що відкидали забаганки Англії. Зокрема, її посилення на «Історію» Галфрида Монмута. За Едварда I шотландці мали чітку позицію. Вони — нащадки Скоти, єгипетської царівни-родоначальниці. Від неї ж виводили себе й ірландці. Ця генеалогія — показово відмінна від брито-троянської й англосаксонської.

3) Британська генеалогія. Це — спроба поєднати всі «британські» родоводи. Один із головних принципів — історична тяглість. Історію Британії починають брити, а продовжують римляни й англосакси. Якусь роль грають данці й завойовники з Нормандії. До цього долучаються нащадки скоттів — шотландці й ірландці. Щоправда, останні — народ небританський.

Британському родоводові (а з ним — ідентичності) посприяло відродження Артуріани. Відродження поетико-романтичне. Артуріана перетворилася на один із національних символів. Як англійських, так і загальнобританських.

Цей символ функціонував у двох вимірах. Класовому й масовому.

У класовому вимірі Артуріана виховувала джентльмена. Посилання на Артура й його лицарів — постійний сигнал. Його призначення — спонукати до «служби суспільству». Служби, яку мали нести британці з вищих верств. Передусім — у політиці чи війську⁵³.

Для мас сигнал був схожим. Це — опис «славетного минулого». Такий, що забезпечував лояльність до держави. З цієї причини держава підтримувала Артуріану.

Один із прикладів — резиденція Парламенту в Вестмінстері.

У 1834 році старий Вестмінстерський палац згорів. Одразу ж було оголошено конкурс на проект нової споруди. Вона мала стати «великим національним монументом». Згідно з умовами конкурсу, такому «монументові»

---

⁵³ *Mark Girouard. The Return to Camelot. Chivalry and the English Gentleman. — New Haven and London: Yale University Press, 1981. — 312 p. — P. 178–197.*

лично лише два стилі — англійська «готика» або стиль часів Єлизавети I⁵⁴. Палац став «готичним». І артуріанським.

Побудовою палацу опікувалася спеціальна комісія. Очолив її принц Альберт — чоловік королеви Вікторії. Саме йому новий Вестмінстер завдячує своїм артуріанським оздобленням. Поміж дизанерів був і шотландець Вільям Дайс. Він — автор артуріанських фресок у багатьох залах. За них Дайс здобув почесний титул — «артуріанський маляр». Подібне визнання чекало й на Альфреда Тенісона. Він став «артуріанським літератором». Офіційно проголошеним⁵⁵. Принц Альберт помер у 1859 році. Тенісон присвятив йому свої «Ідилії короля» — поетичну інтерпретацію легенди про Артура⁵⁶. Для британців (натренованих шкільною програмою) ця поема — один із головних символів британської культури. Культури й ідентичності. Для англійців — один із символів «англійства».

Отже, Артуріана й збережені в її рамках згадки про трояно-бритів — генеалогія врочиста. Вона — гімн Британії. А ще — виховний інструмент. І поетична декларація єдності. Єдності держави й мас. Королів, Парламенту, вищих верств і звичайних громадян. Усі вони — британці. Їхній вірець для наслідування — король Артур.

Та це — лише один із родоводів. Родоводів, що з'явилися в середньовічній і ранньомодерній Англії. Вони були інструментами тих чи тих сил у суспільстві. Генеалогії й міфи про походження спільноти або домінували, або ж відходили на другорядні позиції. Залежно від суспільно-політичних обставин. А точніше — від долі гравців, що були замовниками репрезентацій минулого.

Англо-британська історія знала такі виклади власних витоків:

1) «Троянський». Включно з Артуріаною. Від початку — це міфологічний комплекс королівських династій і аристократії. А ще — лицарської верстви. Трояніана (насамперед традиція Галфріда Монмута) була політичним інструментом Нормандського Дому, Дому Анжу-Плантагенетів і Дому Тюдорів. Посилання та «троянське» коріння мало легітимізувати владу цих династій в Англії. А також — у Британії. Та й в Ірландії, котру Артур, згідно з Галфридом, колись упокорив. Ця династична генеалогія стала й колективним родоводом для англійців. Родоводом давнім і престижним.

2) Англосаксонський варіант. Цей концепт — результат конфлікту. Конфлікту між Короною й політичною нацією. Між королями й Парламентом. Стюарти (як спадкоємці Тюдорів) виводили себе від троянців і нормандців. З погляду парламентаристів англійці мали бути чимось іншим. Так вони стали «англосаксами». Окрім раціонального погляду на історію, англосаксонізм давав

---

⁵⁴ *David Watkin*. English Architecture. — London: Thames & Hudson, 2005. — 224 p. — P. 160; *Helen Fulton*. A Companion to Arthurian Literature. — John Wiley & Sons, 2011. — 588 p. — P. 392–393.

⁵⁵ *Debra N. Mancoff*. Reluctant Redactor: William Dyce Reads the Legend // Culture and the King: The Social Implications of the Arthurian Legend: Essays in Honor of Valerie M. Lagorio (ed. by Martin B. Shichtman, James P. Carley). — SUNY Press, 1994. — 324 p. — P. 261–262.

⁵⁶ *Laura C. Lambdin*, Robert T. Lambdin. Arthurian Writers: A Biographical Encyclopedia. — ABC-CLIO, 2008. — 401 p. — P. 210.

дещо важливіше. А саме — посилання на «германські вольності». Подібні до тих, котрі обстоював Парламент. Парламентаризм підтримували середні класи. Якщо трояно-артуріанська традиція була надбанням династій і шляхетної культури, то буржуазія потребувала іншого родоводу. Ним став родовід англосаксонський. Тож він — політичний і, одночасно, класовий символ. Оскільки модерний націоналізм репрезентують саме середні класи, то англосаксонізм — це й ключовий символ англійської ідентичності. Ідентичності сучасної. Національної й, відтак, масової.

3) Британський. У цьому випадку йдеться про сполуку генеалогій. Її мета — уможливити дискурс про «спільну британську історію». Замовник дискурсу — держава. Сполучене королівство. Його генеалогія поєднує такі родоводи: давньобритський, валійський, англосаксонський, данський, нормандський і кілька «кельтських». А ще — відроджений трояно-артуріанський. Останній — більш поетичний, ніж «історичний». Проте, як інструмент для плекання ідентичності (насамперед, британської) — він особливо ефективний.

Схоже, що поєднувати генеалогії — найкращий рецепт для сучасного суспільства. Адже воно вже не обмежуватиметься однією чи двома етнічними групами. Сьогодні Сполучене королівство Великої Британії й Північної Ірландії — це багатонаціональна й мультикультурна спільнота. Найкраща генеалогія для неї — така, що включила б історію всіх її складових. Етнічних, національних і релігійних. Це — один із заходів, що (принаймні теоретично) здатні запобігти внутрішнім конфліктам. Конфліктам, які поєднують національний і політичний виміри. Такий підхід, думаємо, актуальний і для України — спільноти не менш багатоманітної, ніж британська. Еволюція ж колективних родоводів у цьому контексті — предмет для подальшого дослідження. Історичного й міждисциплінарного. Дослідження, що сприятиме розумінню національних ідентичностей.

КОЛЛЕКТИВНЫЕ ГЕНЕАЛОГИИ В ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ДИСКУРСАХ: ПРИМЕР АНГЛИИ В СРЕДНИЕ ВЕКА И НОВОЕ ВРЕМЯ

Дмитрий Ищенко (аспирант кафедры истории Национального Университета «Киево-Могилянская академия», dmytro.ishchenko@gmail.com)

Статья посвящена особому виду репрезентации прошлого. Это — представления и мифы о происхождении общностей. Такие мифы — неотъемлемый элемент основных общественных дискурсов. Именно они определяют политическую жизнь общества. А также его коллективные идентичности. В том числе, идентичности национальные. Данный тезис проиллюстрирован на примере Англии Средневековья и Нового времени.

Ключевые слова: репрезентации прошлого, коллективные идентичности, генеалогические мифы, общественно-политические силы, «троянская» генеалогия, англосаксонизм, английская и британская идентичности.

COLLECTIVE GENEALOGIES IN SOCIO-POLITICAL DISCOURSES: MEDIEVAL AND EARLY MODERN ENGLAND

Dmytro Ishchenko (Doctoral School, History Department, the National University of Kyiv-Mohyla Academy, dmytro.ishchenko@gmail.com)

The theme of this article is centred around a special way to represent the past. It takes the form of genealogical myths. Or the myths of common descent. They are regarded as an element of the main discourses in a society. The ones that define political climate and collective identities. Above all, the identities associated with nations. To argue this view, the author refers to the history of Medieval and Early Modern England.

Keywords: *the representations of the past, collective identities, genealogical myths, socio-political players, the Trojan genealogy, Anglosaxonism, English and British identities.*